

Międzynarodowa konferencja *Jakość edukacji czyli jakość ewaluacji?*

W dniach 12–15 kwietnia 2014 w Zakopanem odbyła się czwarta konferencja *Jakość edukacji czyli jakość ewaluacji?* pod hasłem „Ucząca się szkoła”. W wykładach, warsztatach, spotkaniach i panelach dyskusyjnych uczestniczyło prawie 400 krajowych i zagranicznych ekspertów, dyrektorów szkół, nauczycieli, wizytatorów, pracowników ośrodków doskonalenia nauczycieli i samorządowców.

Celem konferencji było stworzenie przestrzeni i czasu na rozmowy i przemyślenia nad edukacją i polskim systemem oświaty. Podczas spotkań zastanawiano się m.in. nad współpracą członków społeczności szkolnej w procesie zmiany, wykorzystywaniem danych w usprawnianiu własnego działania, wykluczeniem i integracją dzieci z doświadczeniem migracyjnym, nauczaniem ucznia zdolnego.

W roli prelegentów wystąpili zarówno eksperci z Polski, jak i z zagranicy (m.in. ze Stanów Zjednoczonych, Estonii, Niemiec, Wielkiej Brytanii czy Izraela). W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele MEN: wiceminister Ewa Dudek oraz wiceminister Joanna Berdzik.

Konferencja została zorganizowana w ramach projektu „Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III”. Projekt realizują wspólnie Ośrodek Rozwoju Edukacji, Uniwersytet Jagielloński i Era Ewaluacji.

Więcej o konferencji – w tym informacje o prowadzących, prezentacje oraz materiały – na stronie [NPSEO](#).

zewnątrznych oczekiwań i wymagań, realizacji fasadowych działań, zachowaniach na pokaz i ukrywaniu problemów. Ewaluacja nie da w takiej sytuacji faktycznego obrazu szkoły i placówki i tym samym stanie się nieprzydatna dla samej szkoły oraz organu ją prowadzącego” (Borek, Kasprzak, Walczak, b.r.).

Czym jest raport z ewaluacji?

W zależności od odbiorcy pojęcie raportu jest definiowane w różny sposób, np. dla dyrektora i nauczycieli oraz organu prowadzącego będzie on dokumentem przesyłanym w wersji papierowej, do którego przywiązuje większą lub mniejszą wagę. Dla wszystkich pozostałych odbiorców raport to elektroniczny plik o dość dużej objętości, z którego treścią można się zapoznać na stronie [NPSEO](#). Publikowane na tej stronie raporty są dość zróżnicowane, ponieważ pierwsze pojawiły się już w styczniu 2010 r., a od tego czasu zaszło wiele zmian, m.in. w metodologii zbierania i opracowywania danych oraz sposobie przedstawiania pozyskanych wyników. Zmieniło się rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego, a wraz z nim wymagania oraz zakres ewaluacji problemowych, które nie są już prowadzone w tzw. obszarach (efekty, procesy, środowisko i zarządzanie), lecz w odniesieniu do konkretnych wymagań.

Bez względu na formę i termin udostępnienia raportu oraz niezależnie od tego, czy jest on efektem ewaluacji całościowej czy problemowej, raport zawiera dane statystyczne zamieszczone w tzw. metryczce, opis metodologii badania, obraz szkoły (ang. *executive summary*) stanowiący krótkie wprowadzenie, wnioski formułowane na podstawie zebranych informacji oraz wyniki przeprowadzonego badania opatrzone

komentarzem, a także poziomy spełniania wymagań. Najnowsze raporty (powstałe po 1 września 2013 r.) zawierają także nagłówki do wymagań opisujące ich istotę, a omawiane dane ilustrowane są za pomocą wykresów lub tabel. Wszystkie raporty, bez względu na miejsce powstania i autorów, mają ujednolicony format. Mimo z góry określonych zasad i stosowania takich samych narzędzi różnią się one jednak objętością, zakresem i ustrukturyzowaniem treści. Jakość raportu powstającego po przeprowadzonym badaniu nie jest uzależniona jedynie od wiedzy i sprawności ewaluatorów, lecz w dużej mierze także od współautorów, którymi są pracownicy szkoły, uczniowie i ich rodzice oraz przedstawiciele środowiska lokalnego. Spojrzenie na szkołę lub placówkę z różnych perspektyw pozwala stworzyć swego rodzaju trójwymiarowe zdjęcie rentgenowskie, które może być podstawą do postawienia diagnozy i „wdrożenia leczenia”. Czasami jednak obraz jest nieostry i wówczas należy pogłębić diagnozę, np. podczas ewaluacji wewnętrznej.

“**Raport zawiera dane statystyczne zamieszczone w tzw. metryczce, opis metodologii badania, obraz szkoły (ang. executive summary) stanowiący krótkie wprowadzenie, wnioski formułowane na podstawie zebranych informacji oraz wyniki przeprowadzonego badania opatrzone komentarzem, a także poziomy spełniania wymagań.**”

Czasami objętość lub forma raportu zniechęcają do zapoznania się z jego treścią, lecz należy pamiętać, że nie jest to beletrystyka, a raczej rodzaj encyklopedii o szkole. Jak wiedzą wszyscy ci, którzy pamiętają czasy sięgania po leksykony zamiast do internetu, tego typu opracowań nie czyta się w całości, tylko szuka w nich

wybranych informacji. I tak też należy traktować raport – sięgać do tych części, którymi jesteśmy zainteresowani.

Czego można się dowiedzieć z raportu?

Raport zawsze jest źródłem informacji o szkole, bez względu na swoją formę i treść stanowi obraz szkoły lub jej części uchwycony w czasie badania. Treść raportu tworzą wizytatorzy, jednak ze względu na to, że wykorzystują oni dane uzyskane wśród społeczności szkolnej, to pojawiają się w nim wypowiedzi różnych osób przekazujących informacje. W grupie podmiotów, od których w trakcie badania są pozyskiwane odpowiedzi na pytania badawcze, znajdują się pracownicy szkoły (dyrektor, nauczyciele, pracownicy niepedagogiczni), uczniowie i ich rodzice, a także przedstawiciele partnerów szkoły i organu prowadzącego. Pozyskiwanie danych przybiera różne formy, tj. odbywają się wywiady indywidualne i grupowe, ankiety, obserwacje oraz analiza danych zastanych. Większość zebranych informacji w przypadku klientów szkoły ma charakter opinii i sądów wyrażających ich sposób postrzegania edukacji.

Wypowiedzi dyrektora, nauczycieli i dane z dokumentacji zawierają opis faktów, przekonania i deklaracje respondentów. Czy wobec tego obraz szkoły stworzony w ten sposób jest obiektywny? Czy może być źródłem rzetelnej informacji o jej funkcjonowaniu? Mimo pozorów subiektywizmu – zdecydowanie tak. Wprawdzie na efekt końcowy składają się indywidualne i subiektywne opinie, sądy oraz przekonania, lecz łączenie wyników, ich porównywanie (triangulacja metod, badaczy i respondentów), a także dogłębna analiza zmniejszają błąd pomiaru i stanowią o wiarygodności komentarzy. Raport jest nośnikiem

informacji przeznaczonych dla różnych odbiorców. Uczniów, ich rodziców oraz osoby z zewnątrz informuje o działaniach szkoły, jej możliwościach, zasobach, osiągnięciach i sukcesach, a także o problemach. Natomiast dla pracowników szkół i placówek stanowi istotną informację zwrotną na temat efektywności podejmowanych działań i jest swego rodzaju oceną ich pracy.

Raport i co dalej – czy odłożyć go na półkę?

Prawo nakłada na dyrektora obowiązek powiadomienia – w terminie trzech dni roboczych od dnia otrzymania raportu z przeprowadzonej ewaluacji zewnętrznej – rady rodziców, samorządu uczniowskiego i rady szkoły (o ile taka istnieje; MEN, 2009, § 9.3b) o zakończeniu ewaluacji zewnętrznej i możliwości zapoznania się z treścią raportu. W przypadku gdy szkoła lub placówka spełnia wymagania na niskim poziomie (E), to dyrektor jest formalnie zobligowany do podjęcia odpowiednich działań. Jeżeli niski poziom spełniania wymagań został określony w stosunku do wymagań dotyczących nabywania wiadomości i umiejętności, aktywności dzieci i uczniów oraz respektowania norm – oraz dodatkowo w przypadku przedszkoli w odniesieniu do wspomaganie rozwoju dzieci, a w szkołach do organizacji procesów i współpracy nauczycieli – dyrektor jest zobowiązany do wdrożenia programu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania, a w szkole w ciągu trzech lat przeprowadzana jest powtórnie ewaluacja całościowa (MEN, 2009, § 10). W przypadku pozostałych wymagań dyrektor jest zobligowany do wdrożenia działań mających na celu poprawę stanu spełniania danego wymagania. Większość szkół otrzymuje wyższe oceny spełniania wymagań, zatem muszą same zdecydować,

czy i jakie działania podjąć. Pierwsza analiza wyników ewaluacji zawartych w projekcie raportu odbywa się już na spotkaniu rady pedagogicznej podsumowującym ewaluację. A potem? Jak czytać dane z raportu, aby stały się inspiracją do dalszych działań? Kto, kiedy i gdzie powinien to robić?

“**Raport jest nośnikiem informacji przeznaczonych dla różnych odbiorców. Uczniów, ich rodziców oraz osoby z zewnątrz informuje o działaniach szkoły, jej możliwościach, osiągnięciach i sukcesach. Natomiast dla pracowników szkół i placówek jest swego rodzaju oceną ich pracy.**”

Zacznijmy od odpowiedzi na ostatnie pytanie. Zgodnie z zapisami wymagania o współpracy nauczyciele wspólnie rozwiązują problemy, w wyniku ustaleń wprowadzają zmiany w przebiegu procesów edukacyjnych. Praca z raportem powinna być zatem zbiorowa, pod kierunkiem jednego z nauczycieli, dyrektora lub specjalisty zewnętrznego wspomagającego szkołę. Okazją do refleksji może być zebranie rady pedagogicznej czy zespołu lub opracowanie rocznego planu wspomaganie. Kiedy? Raport zawiera dane o szkole zebrane w określonym czasie. Nie są one niezmiennie, ponieważ ewaluacja zewnętrzna prowadzona przez ewaluatorów jest ewaluacją *on-going*, a procesy edukacyjne toczą się dalej, dlatego też nie warto odkładać pracy z raportem na nieoznaczoną przyszłość.

Jak to zrobić? Diagnozę zawartą w raporcie można porównać do badań przesiewowych. To rodzaj strategicznego badania, które przeprowadza się wśród osób nieposiadających objawów chorobowych – w celu ich wykrycia i wczesnego leczenia, dla zapobieżenia poważnym następstwom

choroby w przeszłości. Ewaluacja zewnętrzna również dotyczy wszystkich (lub większości) szkół i placówek oświatowych i wskazuje ewentualne problemy, które w nich występują. Powinny one pojawić się przede wszystkim we wnioskach lub obrazie szkoły i leadach do wymagań. Jest to pierwszy poziom czytania raportu, zmierzający do określenia strategicznych problemów szkoły. Strategicznych, czyli ważnych z punktu widzenia placówki, realizowanych w odległej perspektywie czasowej i skupiających działania różnych ludzi ze względu na kluczowe znaczenie dla efektów pracy. W zależności od wyniku ewaluacji takich problemów może być mniej lub więcej. Jeśli jednak mają one stać się celami strategicznymi organizacji, trzeba dokonać ich selekcji. Spośród wielu wybrać te, które są najważniejsze. Ile? To zależy od skali problemów i wielkości zasobów ludzkich, którymi dysponujemy. Na pewno nie może ich być więcej niż kilka (dwa lub trzy). A co z pozostałymi? Przy właściwym rangowaniu priorytetów część trudności stanowiących pochodną tych najważniejszych straci samoczynnie na znaczeniu przy okazji eliminowania

problemów strategicznych. Do pozostałych można wrócić później, o ile nie pojawią się nowe, ważniejsze.

“**Należy pamiętać o monitorowaniu działań podejmowanych w celu niwelowania zdiagnozowanego problemu i modyfikowaniu ich w miarę pojawiających się potrzeb. Dlatego istotne jest wypracowanie systemu monitorowania i ewaluacji zaplanowanych przedsięwzięć.**”

Po wybraniu priorytetów trzeba rozpocząć pracę nad nimi. Wróć do porównania do badania przesiewowego – po znalezieniu chorego należy przeprowadzić szczegółową diagnozę i rozpocząć leczenie. Często zdarza się, że ewaluacja zewnętrzna wskazuje na występowanie problemu, nie precyzuje jednak jego przyczyn, np. na podstawie opinii uczniów stwierdza się brak ich zainteresowania zajęciami. Ale dlaczego? Powodów może być wiele i to bardzo różnorodnych – zła organizacja zajęć, dowozów, nieciekawe metody pracy, nieuwzględnienie kanałów percepcyjnych uczniów w doborze metod i form pracy oraz

środków dydaktycznych, niezaangażowana postawa nauczyciela, zmęczenie uczniów, brak motywacji, niezaspokojenie podstawowych potrzeb fizjologicznych (głód, pragnienie) itd. Najpierw trzeba je zdiagnozować, a dopiero później zastosować określone działania, ponieważ działając na oślep, z reguły bardzo się napracujemy, ale nie uzyskamy oczekiwanych efektów. Czasami wystarczy szczegółowa analiza danych z raportu, np. wyników ankiet, wypowiedzi respondentów, czasami diagnozę należy uszczegółowić w ramach ewaluacji wewnętrznej na podstawie pogłębionych wywiadów lub doprecyzowanych ankiet obejmujących większą lub inną grupę respondentów. Otrzymane wyniki należy poddać głębszej refleksji lub sięgnąć po opinie specjalistów zewnętrznych.

I tu dochodzimy do momentu przełomowego. Najlepsza diagnoza nie leczy – czyli sama wizyta u lekarza nie powoduje wyzdrowienia – trzeba zastosować odpowiednią kurację. Sposoby prowadzenia leczenia zależą wprawdzie od rozwiązywanego problemu, mają jednak pewne cechy wspólne, a mianowicie muszą być działaniem zbiorowym, przy jednoczesnej indywidualnej odpowiedzialności za ich wykonanie. Wymagają wspólnego ustalenia zadań, harmonogramu ich realizacji wraz z przydzieleniem określonych ról poszczególnym osobom. Należy również określić mierzalne wskaźniki sukcesu, dzięki którym można będzie wnioskować o efektywności podjętych działań. Zatem np. podnosząc atrakcyjność zajęć poprzez wykorzystywanie środków multimedialnych, nie należy formułować celu w sposób ogólny (wszyscy nauczyciele prowadzą zajęcia z użyciem środków multimedialnych), lecz w postaci wręcz operacyjnej (każdy nauczyciel w każdej nauczonej klasie przeprowadzi zajęcia z wykorzystaniem środków multimedialnych co najmniej dwa razy

w ciągu półroczu). Tak sformułowany cel jest możliwy do zrealizowania i zmierzania w ramach nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez dyrektora.

Nie każdy lek zastosowany podczas kuracji okazuje się skuteczny, w związku z tym należy pamiętać o monitorowaniu działań podejmowanych w celu niwelowania zdiagnozowanego problemu i modyfikowaniu ich w miarę pojawiających się potrzeb. Dlatego istotne jest wypracowanie systemu monitorowania i ewaluacji zaplanowanych przedsięwzięć, w który powinni być zaangażowani wszyscy nauczycie-

le, choć w różnym stopniu. Parafrazując myśl Norwida, można powiedzieć, że szkoła to zbiorowy obowiązek, konsekwentny układ decyzji, które muszą być spójne i dotyczyć tego samego przedmiotu czasowego.

Czy szkoła jest w tym procesie sama? Oczywiście dalsze działania w zakresie rozwoju szkoły zależą od dyrektora i zespołu nauczycieli, którzy wspólnie podejmą decyzję. Warto jednak zasugerować skorzystanie z oferty placówek – których zadaniem jest wspomaganie pracy szkoły – i zaprosić je do wspólnej pracy.

Beata Wachowiak

Nauczyciel kształcenia zawodowego, doradca metodyczny i konsultant, obecnie pracownik Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wielkopolskim zajmujący się koordynacją i realizacją ewaluacji zewnętrznych w województwie lubuskim. Posiada uprawnienia edukatorskie, egzaminatora egzaminu zawodowego. Rzecznik ds. podręczników i programów nauczania, ekspert kształcenia modułowego.

Autorka i realizatorka licznych programów szkoleń w zakresie tworzenia własnych programów nauczania, organizacji i realizacji procesu dydaktycznego, metodyki nauczania, oceniania osiągnięć uczniów, egzaminowania zewnętrznego, opracowania programów nauczania, prowadzenia doradztwa zawodowego, wykorzystywania technologii informatycznej w pracy nauczyciela.

Współautorka i realizatorka szkoleń *Raport z ewaluacji szansą na sukces szkoły* prowadzonych w ramach projektów „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganie szkół” i „Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły. Etap III” współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Bibliografia i podstawa prawna

Borek A., Kasprzak T., Walczak W., (b.r.), *Wykorzystanie wyników ewaluacji zewnętrznej do oceny potrzeb szkół i placówek*, Warszawa: Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego, Uniwersytet Warszawski (dostęp dn. 15.05.2014).
Minister Edukacji Narodowej, (2009), *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego* (Dz.U. 2009 nr 168, poz. 1324, z późn. zm.).

Wymagania państwa Uporządkowanie priorytetów i celów szkoły

Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2014

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. nr 168, poz. 1324) zmieniło sposób jego sprawowania w Polsce. Istotą tej zmiany są sformułowane przez państwo wymagania wobec szkół i placówek, które wskazują im strategiczne i priorytetowe zadania.

Realizacja wymagań ma zapewnić tworzenie optymalnych warunków rozwoju każdemu uczniowi, a szkoły czy placówki – zachęcić do rozwoju organizacyjnego.

Analizując wymagania, nie należy zatem poszukiwać całościowego

obrazu szkoły czy placówki, ale raczej widzieć kluczowe aspekty ich działalności, także w kontekście wyzwań, przed jakimi te instytucje stoją współcześnie.

Postanowiono, że informację o poziomie spełniania tych wymagań zarówno szkoły, jak i placówki będą otrzymywać w wyniku ewaluacji zewnętrznej – formy nadzoru pedagogicznego.

Zapraszamy do zapoznania się z broszurą systematyzującą wymagania państwa wobec szkół i placówek.

[Publikacja do pobrania](#)

